

7. Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.
8. Gorzelak G. Granica polsko-niemiecka – od napięcia do współdziałania w ramach Programu współpracy transgranicznej Unii Europejskiej / G. Gorzelak // Nowe granice Unii Europejskiej – współpraca czy wykluczenie? / red. naukowa G. Gorzelak, K. Krok. – Warszawa : Wydawnictwo «SCHOLAR», 2006. – S. 226–227.
9. Polska – Niemcy po rozszerzeniu Unii Europejskiej. Bilans i perspektywy / red. naukowa W. Małachowski. – Warszawa, 2009. – 325 s.
10. Polsko-niemieckie pogranicze. Szanse i zagrożenia w perspektywie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej / red. naukowa M. Guz-Vetter. – Warszawa, 2002. – S. 16–17.

Адреса для листування:

43010, м. Луцьк, вул. Винниченка, 28, кімн. 205.

Статтю подано до редколегії
04.10.2012 р.

УДК 911.3:312(73)

В. Й. Лажник – кандидат географічних наук, доцент кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Я. В. Вовчук – студентка 5 курсу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Основні тенденції в розвитку сучасних урбанізаційних процесів у США

Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

Розглянуто сучасні тенденції в розвитку урбанізаційних процесів у США. Проаналізовано динаміку росту рівнів урбанізації в розрізі штатів та груп міських поселень. Проведено групування штатів США за рівнем урбанізації на основі даних перепису населення у 2010 р. Виявлено сучасні зміни в особливостях розвитку основних форм розселення міського населення країни на початку XXI ст.

Ключові слова: агломерація, місто, мегалополіс, сіті, тенденція, урбанізація.

Лажник В. И., Вовчук Я. В. Основные тенденции в развитии современных урбанизационных процессов в США. Рассмотрены современные тенденции в развитии урбанизационных процессов в США. Проанализирована динамика роста уровней урбанизации в разрезе штатов и групп городских поселений. Проведено группирование штатов США за уровнем урбанизации на основании данных переписи населения в 2010 г. Выявлены современные изменения в особенностях развития основных форм расселения городского населения страны в начале XXI в.

Ключевые слова: агломерация, город, мегалополис, сити, тенденция, урбанизация.

Lazhnik V. Y., Vovchuk Ya. V. Basic Tendencies in the Development of Modern Urbanization Processes in the USA. The modern tendencies in the development of urbanization processes in the USA are considered. The dynamics of growth of urbanization levels in terms of the states and groups of urban settlements is analyzed. The classification of the U.S. states in terms of urbanization on the basis of information of census of population in 2010 is realized. The modern changes in features of the basic forms of resettlement of urban population at the beginning of the XXI century are displayed.

Key words: agglomeration, town, megalopolis, city, tendency, urbanization.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку певний науковий інтерес викликають проблеми розміщення населення, його складу й прогнозування чисельності, особливостей урбанізаційних процесів у США як найбільш розвинутої країни світу. Певна увага приділяється аналізу особливостей системи розселення населення країни, оскільки вона досягла високого ступеня зрілості із поширенням таких складних групових форм розселення міського

населення, як агломерації й мегалополіси. Урбанізовані території в країні, займаючи порівняно невелику частину її території, концентрують близько 90 % виробництва валового внутрішнього продукту США. В останні десятиліття темпи росту рівня урбанізації в США були порівняно невисокими, проте відбулися помітні зміни в характері протікання урбанізаційних процесів, оскільки посилювалися процеси субурбанізації й «реурбанізації». Також відбувся ріст кількості міських агломерацій і сформувалися передумови до формування нових мегалополісів на території США. Усе це зумовлює потребу в науковому аналізі сучасних тенденцій розвитку урбанізаційних процесів, виявлення факторів росту окремих агломерацій і великих міст країни.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Вивченню загальних особливостей та тенденцій у розвитку урбанізаційних процесів у США присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Процеси урбанізації, субурбанізації, гіперурбанізації й реурбанізації у США вивчали такі російські вчені, як В. М. Гохман, Г. Д. Костинський, Г. М. Лаппо, Є. Д. Михайлов, В. В. Покшишевський, Л. В. Смирнягін, В. М. Харитонов та ін. У їхніх роботах розглядаються історико-географічні, демографічні, соціальні, територіальні, прогностичні та інші аспекти урбанізаційних процесів у цій країні. Зокрема, у дослідженнях Д. Є. Махновського [3], Б. Оутмена, Р. Фішмена [8], В. М. Харитонова [9] й ін. аналізуються особливості історичного, економічного та соціального розвитку великих міст, якості життя в американських містах тощо. Д. Є. Махновський, розглядаючи систему розселення США на сучасному етапі розвитку, проаналізував особливості розселення міського населення, дав характеристику найбільших міських агломерацій США й з'ясував динаміку змін чисельності населення в них протягом 1970–2000 рр. [3]. Деякі дослідники частково аналізували розвиток процесів урбанізації в країні в контексті розвитку сучасної демографічної ситуації в США [1; 2; 4; 5; 6]. У більшості досліджень американських учених домінує аналіз особливостей протікання процесів урбанізації на регіональному рівні. Сучасні українські науковці дуже мало уваги приділяють аналізу основних особливостей і тенденцій розвитку урбанізаційних процесів у США. Домінують праці, де розглядається лише загальна демографічна ситуація в США й частково – тенденції, перспективи та проблеми процесів урбанізації в країні [10]. Оскільки урбанізаційні процеси в США зазнали певних структурних змін в останні два десятиліття, то актуальним питанням є виявлення специфіки прояву сучасних тенденцій та особливостей протікання процесів урбанізації в США на сучасному етапі, які ще недостатньо досліджено й потребують подальшого вивчення, що й зумовило вибір теми цієї публікації.

Мета дослідження – проаналізувати основні тенденції в розвитку урбанізаційних процесів у США на початку XXI ст.

Відповідно до поставленої мети ми розв'язували такі **завдання**:

- виявити просторові відмінності у рівнях урбанізації країни;
- виокремити основні тенденції у розвитку процесів урбанізації в США на початку XXI ст.;
- розглянути особливості розвитку міських агломерацій та мегалополісів у США;
- з'ясувати вплив процесів субурбанізації на ріст міських поселень країни.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Незважаючи на наявність загальних рис урбанізації як всесвітнього процесу в різних країнах і регіонах вона має свої особливості, що, насамперед, знаходять своє відображення в різних рівнях і темпах протікання урбанізаційних процесів, специфіці їхнього просторового поширення. США відносять до високоурбанізованих країн світу з великою кількістю населення (313 млн осіб у 2011 р.). Прогресивний розвиток американської економіки супроводжувався постійним ростом рівня урбанізації. США здійснили урбаністичний перехід за 105 років (1890–1995 рр.), збільшивши рівень урбанізації від 40 до 75 %. Інтенсивні процеси субурбанізації зумовили ріст чисельності міського населення навколо великих міст. Якщо в 1950 р. питома вага населення, сконцентрованого в метрополітенських статистичних ареалах (МСА), які виділяються Бюро переписів США, становила 69,9 %, то у 2000 р. вона зросла до 80,7 % [3, 67]. У 2010 р. частка міського населення в країні збільшилася до 82 % [7]. У перспективі, як стверджують науковці, й надалі для країни характерним буде зростання кількості міських жителів. Так, за прогнозами, у 2030 р. рівень урбанізації в США досягне майже 84 % [12]. Тут спостерігаються помітні просторові-часові відмінності в рівнях урбанізації в різних частинах країни внаслідок впливу комплексу різних факторів. В окремих штатах США рівень урбанізації досягає 90 % і більше (Середньоатлантичні штати, зокрема, Массачусетс,

Нью-Джерсі, Нью-Йорк, Род-Айленд, Федеральний округ Колумбія, Юта, Невада та Каліфорнія) (табл. 1 і 2). Рівень урбанізації більшості графств у таких штатах, як Каліфорнія, Флорида, Массачусетс, Нью-Йорк, становить від 90 до 100 %. На протигагу цьому в графствах штатів Центральних рівнин, зокрема в Північній і Південній Дакоті, Небрасці та Монтані, переважають неурбанізовані території, а подекуди рівень урбанізації коливається менше 20 %, що пов'язано з аграрним характером економіки степових територій [13]. Нині швидко урбанізуються й південні штати, хоча частка міського населення й кількість великих міст тут все ще менші, ніж на Північному Сході та в Приозерному районі.

Аналіз статистичних даних дає підстави провести групування штатів за рівнем урбанізації (табл. 1). До групи штатів із дуже високим рівнем урбанізації (понад 80 %) віднесено 19 штатів і Федеральний округ Колумбія (39,2 % від загальної кількості суб'єктів федерації). Найбільш урбанізованим штатом, за переписом населення 2010 р., вважають Каліфорнію, де частка міського населення становить 94,95 %, далі – Нью-Джерсі – 94,68 %, а потім штати узбережжя Атлантичного океану, окрім Мену (рис. 1). Численною є також група штатів із середнім рівнем урбанізації (14 штатів), де показники наближаються до середньодержавного значення. Найменш урбанізованими є штати Вермонт, Мен, Західна Вірджинія й Міссісіпі, де переважає сільське населення. Найнижчий рівень урбанізації має штат Мен, де частка міського населення, за даними перепису 2010 р., становила лише 38,66 %, що пояснюється аграрним характером економіки штату та відтоком населення в інші штати країни. Проте хоча й міських жителів у цих штатах нараховується менше, за умовами побуту сільські поселення не дуже відрізняються від міських. Отже, можна стверджувати, що міський спосіб життя у США, по суті, безроздільно панує майже по всій країні [4].

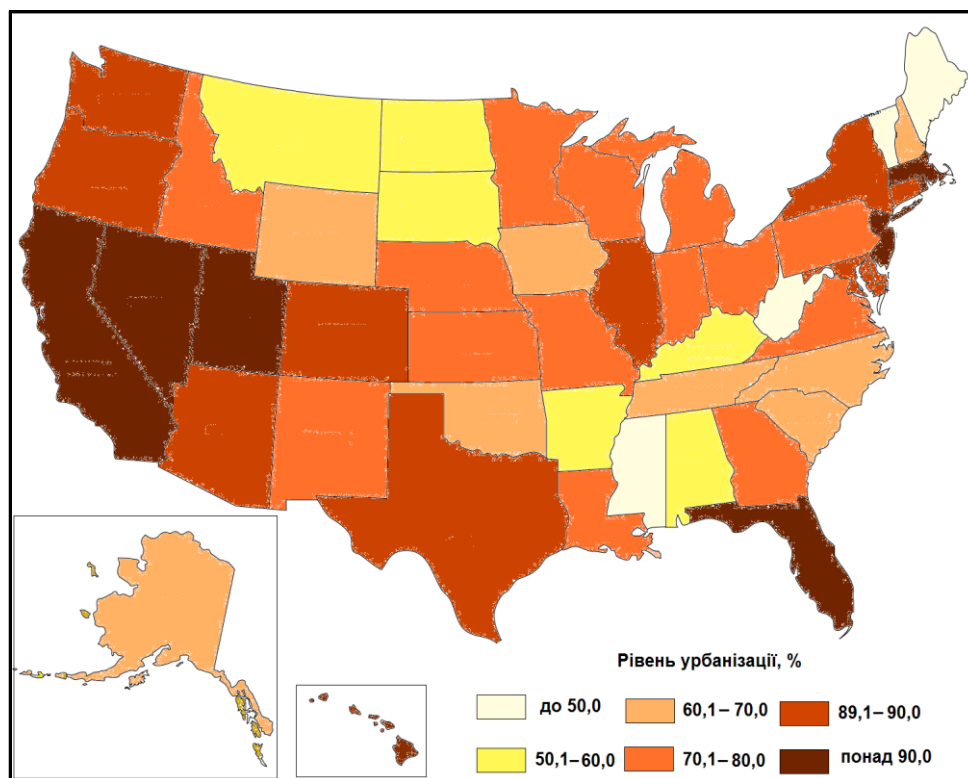

Рис. 1. Рівень урбанізації штатів США у 2010 р.

Нині проявляється також тенденція до збільшення чисельності міських жителів переважно в приморських штатах, а також у Приозер'ї. Насамперед, це такі штати, як Гавайї, Вашингтон, Орегон, Техас, Флорида, Південна та Північна Кароліна, а також Вісконсін та Індіана, що зумовлено загальнодержавною тенденцією переміщення населення, особливо осіб похилого віку, у так званий «сонячний пояс». Проте в центральних штатах країни фактично не відбулося збільшення кількості міського населення за останні 10 років.

Групування штатів США за рівнем урбанізації у 2010 р.*

Частка міського населення у загальній чисельності населення, %	Рівень урбанізації	Штат
80 і більше	дуже високий	Арізона, Вашингтон, Гавайї, Делавер, Іллінойс, Каліфорнія, Колорадо, Коннектикут, Массачусетс, Меріленд, Невада, Нью-Джерсі, Нью-Йорк, Орегон, Род-Айленд, Техас, Федеральний округ Колумбія, Флорида, Юта
70–79,9	середній	Айдахо, Вісконсін, Вірджія, Джорджія, Індіана, Канзас, Луїзіана, Мінесота, Міссурі, Мічиган, Небраска, Нью-Мексико, Огайо, Пенсильванія
60–69,9	нижчий за середній	Аляска, Айова, Вайомінг, Нью-Гемпшир, Південна Кароліна, Північна Кароліна, Оклахома, Теннессі
50–59,9	низький	Алабама, Арканзас, Кентуккі, Монтана, Південна Дакота, Північна Дакота
менше 50	дуже низький	Мен, Міссісіпі, Вермонт, Західна Вірджія

На сучасному етапі в розвитку урбанізаційних процесів у США простежується не лише тенденція до збільшення чисельності міського населення по штатах, а й до зменшення в окремих штатах (табл. 1). Це можна простежити за даними табл. 2, де наведено динаміку змін частки міського населення в окремих штатах.

Тенденцію щодо зменшення кількості міських жителів можна простежити на прикладі штату Вермонт, де на початку 1990 р. частка міських жителів складала 40 %, а нині – близько 39 %. Також це штат Мен, де на початку 90-х років ХХ ст. рівень урбанізації становив майже 42 %, а нині – 38,7 %. Зменшення рівня урбанізації за останні 10 років зафіксовано також у Мічигані й Род-Айленді. Незначне зменшення кількості міського населення може з часом призвести до повного домінування сільських жителів у штатах. В інших 46 штатах простежується тенденція до збільшення міського населення. В окремих із них темпи росту частки міського населення досить високі, наприклад у штатах Північна Дакота, Північна та Південна Кароліна за останні 10 років кількість міських жителів зросла фактично на 6 %, в Айдахо, Арканзасі та Джорджії – на 4 %. Темпи збільшення в інших штатах дещо повільніші, зокрема в Міссурі, Міссісіпі, Оклахомі, де фактично показник рівня урбанізації збільшився за останнє десятиріччя лише майже на 1 % (табл. 2).

В останні два десятиліття чітко проявляється тенденція росту чисельності міського населення в містах-мільйонерах, а також зростання кількості міст-мільйонерів (мегаполісів). Якщо наприкінці ХХ ст. в США було вісім міст із населенням понад 1 млн жителів в офіційних межах (сіті): Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Чикаго, Х'юстон, Філадельфія, Детройт, Сан-Дієго й Даллас [1]. На сьогодні до цього списку додалися ще два міста з населенням понад 1 млн осіб – Фінікс (1,6 млн жителів) та Сан-Антоніо (1,4 млн жителів) [12]. У найближчі роки містом-мільйонером може стати Сан-Хосе в Каліфорнії. Сукупне зростання кількості населення у 2000–2010 рр. у 10 найбільших містах країни (уключаючи втрати в Чикаго) становило близько 670 тис. осіб, що було дещо меншим, ніж зростання чисельності населення одного Нью-Йорка з 1990 до 2000 рр. (близько 686 тис. осіб) [15]. Прогнозується й надалі ріст десяти найбільших міст країни (табл. 3).

Передбачається, що в Нью-Йорку у 2030 р. проживатиме удвічі більше жителів, ніж у Лос-Анджелесі – другому за чисельністю населення місті країни. Фінікс характеризується найшвидшими темпами росту кількості жителів у період до 2010 р. і до 2030 р. при збереженні нинішніх темпів чисельність населення у ньому збільшуватиметься на 1,07 % щорічно. Причиною такого росту населення в місті є яскраво виражена імміграція. Високі темпи збільшення населення має також Сан-Антоніо (прогнозується щорічне зростання на 1,05 %). Водночас Детройт та Філадельфія як старі промислові центри будуть характеризуватися найнижчими темпами росту кількості жителів [18].

Сучасні США – типова країна поширення такої групової форми розселення міського населення, як міські агломерації. У 1950 р. в США нараховувалося 170 міських агломерацій, а в кінці 1980-х рр. – близько 300. Нині є понад 50 міських агломерацій із чисельністю жителів понад 1 млн осіб.

**Динаміка частки міського населення в загальній чисельності
населення штатів США у 1990–2010 рр.***

Штат	1990 р.	2000 р.	2010 р.
Айдахо	62,2	66,4	70,6
Айова	59,4	61,1	64,0
Алабама	56,8	55,4	59,0
Аляска	61,0	65,6	66,0
Арізона	86,5	88,2	89,8
Арканзас	52,0	52,5	56,2
Вашингтон	79,9	82,0	84,1
Вайомінг	67,1	65,1	64,8
Вермонт	40,2	38,2	38,9
Вірґінія	71,5	73,0	75,5
Вісконсін	67,3	68,3	70,2
Гавайї	90,5	91,5	91,9
Делавер	79,3	80,1	83,3
Джорджія	68,7	71,6	75,1
Західна Вірґінія	46,9	46,1	48,7
Іллінойс	86,4	87,8	88,5
Індіана	69,1	70,8	72,4
Каліфорнія	93,7	94,4	94,9
Канзас	69,5	71,4	74,2
Кентуккі	55,9	55,8	58,4
Колорадо	83,8	84,5	86,2
Коннектикут	87,00	87,7	88,0
Луїзіана	72,9	72,6	73,2
Массачусетс	90,5	91,4	92,0
Мен	42,6	40,2	38,7
Меріленд	85,0	86,1	87,2
Міннесота	69,0	70,9	73,3
Міссісіпі	49,1	48,8	49,4
Міссурі	69,6	69,4	70,4
Мічиган	75,2	74,7	74,6
Монтана	56,4	54,1	55,9
Небраска	67,2	69,8	73,1
Невада	87,4	91,5	94,2
Нью-Гемпшир	57,2	59,3	60,3
Нью-Джерсі	93,5	94,4	94,7
Нью-Йорк	87,4	87,5	87,9
Нью-Мексико	75,0	75,5	77,4
Огайо	77,5	77,4	77,9
Оклахома	65,2	65,3	66,2
Орегон	74,9	78,7	81,0
Пенсільванія	76,8	77,1	78,7
Південна Дакота	50,3	51,9	56,7
Південна Кароліна	61,5	60,5	66,3
Північна Дакота	53,4	55,9	59,9
Північна Кароліна	57,8	60,2	66,1
Род-Айленд	89,9	90,9	90,7
Теннессі	62,7	63,6	66,4
Техас	81,2	82,5	84,7
Флорида	88,0	89,3	91,2
Юта	86,8	88,2	90,6

* Складено за: [16; 17].

Помітна тенденція до гігантського стихійного розростання приміських зон великих міст, зумовлена процесами субурбанізації, яка розпочалася ще в 1950-х рр., через зростання цін на землю, погіршення екологічної й транспортної ситуації в ядрах агломерацій при широкому розвитку індивідуального автотранспорту та прагненням середнього американця неодмінно жити у власному будинку. В умовах порівняно низької густоти населення в приміських зонах і слабозвиненого громадського транспорту в більшості великих міст країни автомобіль став предметом необхідності, без якого американець не може дістатися до місця роботи [5].

Таблиця 3

Прогноз зростання кількості міського населення в найбільших містах країни у 2015–2030 рр., млн осіб*

Місто	2015 р.	2020 р.	2025 р.	2030 р.
Нью-Йорк	8658	8937	9244	9561
Лос-Анджелес	3982	4116	4261	4409
Чикаго	2834	2878	2948	3031
Х'юстон	2429	2550	2663	2770
Фінікс	1734	1834	1924	2006
Сан-Антоніо	1489	1573	1648	1718
Філадельфія	1420	1436	1466	1505
Даллас	1344	1394	1447	1499
Сан-Дієго	1332	1377	1426	1476
Детройт	900	912	933	956

* Складено за: [12].

Нині в так званій «одноповерховій Америці» живе 2/3 усіх американських сімей, тоді як у центральних частинах міст, принаймні до недавнього часу, населення зменшується. Це викликає поширення «маятникових» поїздок [6]. Тому можна стверджувати, що розростання передмість посилює процеси субурбанізації в країні. Сьогодні проявляється тенденція переважання чисельності населення саме в передмістях, на противагу центральним частинам (ядрам) міст. Аналіз розселення населення в межах найбільших агломерацій США показує, що фактично ядро, або ж центральне місто, нині втрачає свої позиції щодо концентрації населення, адже більшість американців (понад 65 %) надають перевагу проживанню в передмістях, вважаючи себе водночас міськими жителями.

У США в останні десятиліття також проявляється тенденція до збільшення загальної кількості міських поселень, які згідно з реаліями субурбанізації й статистичними методами обліку населення в країні поділяються на три типи: сіті, метрополітенські статистичні ареали та консолідовані метрополітенські статистичні ареали. Сіті – це місто в його офіційних адміністративних межах. Офіційно містом у США вважається населений пункт із чисельністю жителів не менше 2,5 тис. У 2010 р. в країні нараховувалося 19 540 міст, проте серед них переважають невеликі (табл. 4). Так, частка малих міст із чисельністю жителів до 10 тис. осіб у 2010 р. становила 84,8 %, проте їх загальна чисельність має тенденцію до зменшення (на 1,1 % за останні 30 років) у зв'язку з переходом їх у групу міст із кількістю населення від 10 до 25 тис. осіб (табл. 4). Помітне також збільшення кількості середніх міст із чисельністю жителів від 50 до 100 тис. і від 100 до 250 тис. За переписом 2000 р. нараховувалося 217 великих міст із чисельністю жителів понад 100 тис. Спостерігається й протилежна тенденція – скорочення кількості населення в деяких старих великих містах, таких як Новий Орлеан, Сент-Луїс, Клівленд, Піттсбург, Цінціннаті, Толідо, Буффало, Бірмінгем, Норфолк та ін. Це пов'язано з переїздом жителів цих міст у передмістя, де кращий благоустрій і екологічна ситуація більш сприятлива для проживання.

Оскільки субурбанізація призвела до зростання кількості міських агломерацій та збільшення населення в них, то в статистиці населення США такі агломерації зазвичай раніше йменувалися метрополітенськими ареалами, або метрополітенськими статистичними ареалами (МСА). У МСА включається центральне місто з населенням понад 50 тис. осіб і його передмістя із загальною кількістю населення не менше 100 тис. осіб [2]. Іншим типом міських агломераційних утворень у США є консолідований метрополітенський статистичний ареал (КМСА), що включає два або більше метрополітенських ареали, які зрослися [10]. Тому в демографічній статистиці США нині прийнято поділяти все населення країни не на міське й сільське, а на метрополітенське та неметрополітенське.

Таблиця 4

Кількість міст у США у 1980–2010 р.*

Кількість населення в ситі, осіб	Кількість ситі, одиниць			
	1980 р.	1990 р.	2000 р.	2010 р.
1 000 000 та більше	6	8	9	9
500 000 до 999 999	16	15	20	24
250 000 до 499 999	33	41	37	40
100 000 до 249 999	114	131	172	200
50 000 до 99 999	250	309	363	432
25 000 до 49 999	526	567	644	723
10 000 до 24 999	1260	1290	1435	1542
менше 10 000	16 892	16 901	16 772	16 570
Усього	19 097	19 262	19 452	19 540

* Складено за: [14].

На сьогодні міська агломерація – найбільш характерна, домінуюча форма міського розселення країни. Нині сформувалося понад 50 багатомільйонних агломерацій, де сконцентровані майже 1/3 населення країни й стільки ж промислового потенціалу США. На десятку перших за кількістю населення міських статистичних метрополітенських ареалів припадає понад 71 млн міських жителів країни, що становить понад 22 % усього населення країни (табл. 5).

Таблиця 5

Динаміка кількості населення в найбільших консолідованих метрополітенських статистичних ареалах (агломераціях) США у 2000 та 2010 рр.*

Міські агломерації	Кількість населення, осіб		Зміни	
	2000 р.	2010 р.	осіб	%
Нью-Йорк – Пн. Нью-Джерсі – Лонг-Айленд	18 323 002	18 897 109	574 107	3,1
Лос-Анджелес – Лонг Біч – Санта Ана	12 365 627	12 828 837	463 210	3,7
Чикаго – Джуліет – Напервіле	9 098 316	9 461 105	362 789	4,0
Даллас – Форт-Уерт – Арлінгтон	5 161 544	6 371 773	1 210 229	23,4
Філадельфія – Камден – Уїлмінгтон	5 687 147	5 965 343	278 196	4,9
Х'юстон – Шугар Ленд – Байтаун	4 715 407	5 946 800	1 231 393	26,1
Вашингтон – Арлінгтон – Александрія	4 796 183	5 582 170	785 987	16,4
Майамі – Форт-Лодердейл – Помпано Біч	5 007 564	5 564 635	557 071	11,1
Атланта – Сенді Спрінгс – Маріетта	4 247 981	5 268 860	1 020 879	24,0
Бостон – Кембридж – Квінсі	4 391 344	4 552 402	161 058	3,7

* Складено за: [15; 18].

Кількість населення в десяти найбільших метрополітенських ареалах США значно зросла за останнє десятиліття, зокрема в Х'юстоні, Атланти, Даллас-Форт-Уерті (на 26,1 %, 24 %, 23,4 %, відповідно). У 2010 р. 83,7 % населення США проживало у 366 метрополітенських ареалах, а решта (10,0 %) населення – в 576 мікрополітенських ареалах. Кількість метрополітенських ареалів за останніх 10 років зросла майже удвічі швидше, ніж мікрополітенських (10,8 % проти 5,9 %, відповідно) [15]. Усі десять найбільш густозаселених метрополітенських ареалів у 2010 р. зросли протягом останнього десятиліття. Найбільш швидко зростали (понад 20 %) урбанізовані зони навколо Х'юстона, Атланти, Далласа й Форт-Уерта. Так, у метрополітенському ареалі Атланти у 2010 р. сконцентровано 54,4 % населення Джорджії. Міські агломерації Х'юстона та Даллас-Форт-Уерта разом становили майже половину (49,0 %) населення штату Техас [15].

Нью-йоркський район продовжує залишатися найбільш густонаселеним урбанізованим районом країни з кількістю жителів майже 19 млн (6,1 % населення країни), займаючи п'яте місце у світі після Токію, Сан-Паулу, Мумбаї та Мехіко [19]. Агломерація Лос-Анджелес–Лонг-Біч–Санта Ана є другою за чисельністю населення (12,8 млн осіб, або 4,2 % населення США), а далі йде Чикаго–Джуліет–Напервіле (понад 9 млн осіб) (табл. 5). Саме ці райони були найбільш густонаселеними з часів перепису населення в 1950 р., коли урбанізовані території вперше виділені як поняття, проте

водночас Чикаго був другою за кількістю населення урбанізованою територією. Лос-Анджелес зайняв цю позицію в 1960 р. і зберігає її до сьогодні [13].

За такими ознаками, як обсяги господарської діяльності, рівень диверсифікації економічних функцій, роль управлінської ієрархії, «прогресивність економічної структури», учені виділяють декілька типів (рівнів) американських агломерацій. У головній типологічній групі – це агломерації, котрі відіграють провідну роль у найбільш важливих напрямках розвитку світового господарства, науки та техніки. Сюди можна віднести агломерації Нью-Йорка, Лос-Анджелеса, Чикаго, Бостона, Сан-Франциско–Окленда–Сан-Хосе. У світі їм складають конкуренцію Токіо, Лондон, Осака. Другий тип – агломерації з підвищеним навантаженням виконавчих функцій, менші за величиною, проте більш спеціалізовані – Вашингтонсько-Балтиморська, Філадельфійська, Детройтська, Х'юстонська, Даллас–Форт-Уертська, Міннеаполіс–Сент-Полська, Сіетлська – із найбільш вірогідними аналогами у світі: Москва, Берлін, Сан-Паулу, Шанхай [3]. Третій тип – інші агломерації з різноманітними виробничими й управлінськими функціями.

В останньому десятилітті динамічно розвивались окремі міські агломерації, проте кількість населення у них є різною (табл. 6). Простежується тенденція до все більшої концентрації населення у швидко зростаючих агломераціях й метрополітенських зонах окремих великих міст, у яких концентрується більшість населення окремих штатів. Так, міська агломерація Палм Кост (штат Флорида) була найбільш швидко зростаючою серед 366 метрополітенських ареалів США у період між 2000 і 2010 рр. (кількість міських жителів збільшилася на 92,0 %). Дещо менші темпи росту (на 52,9 %) мала агломерація Сент Джордж у штаті Юта, а також агломерації Лас-Вегаса, Ралейта, Кейп-Коралу (понад 40 %) (табл. 6). Так, наприклад, у метрополітенському ареалі Лас-Вегаса сконцентровано 72,3 % населення штату Невада й на нього припадає 81,9 % зростання чисельності жителів штату [15]. Більшість міських агломерацій і міст, які мають найвищі темпи приросту населення, розміщені в південних та західних штатах країни.

Згідно з останнім переписом населення 2010 р., Бюро переписів США визначає тепер лише два типи міст – урбанізовані ареали (із кількістю населення 50 000 і більше осіб) та міські кластери (із кількістю населення 2 500 осіб, проте не більше 50 000 осіб). Якщо міські кластери поширені по всій території сучасних США, то в розміщенні урбанізованих ареалів є певні особливості. Згідно з останнім переписом населення США у 2010 р., Бюро переписів виділило 35 нових урбанізаційних ареалів (рис. 1), котрі раніше наалежали до кластерів [18].

Таблиця 6

Зміни в чисельності населення міських агломерацій США, котрі найдинамічніше розвивалися протягом 2000–2010 рр.*

Метрополітенські статистичні ареали (агломерації)	Чисельність населення, осіб		Зростання	
	2000 р.	2010 р.	осіб	%
Палм Кост	49 832	95 696	45 864	92,0
Сент Джордж	90 354	138 115	47 761	52,9
Лас-Вегас–Парадіс	1 375 765	1 951 269	575 504	41,8
Ралейт–Кері	797 071	1 130 490	333 419	41,8
Кейп Корал–Форт Мейрс	440 888	618 754	177 866	40,3
Прово–Орем	376 774	526 810	150 036	39,8
Грілей	180 926	252 825	71 899	39,7
Остін–Раунд Рок–Сан Маркос	1 249 763	1 716 289	466 526	37,3
Міртл Біч–Пн. Міртл Біч–Конвей	196 629	269 291	72 662	37,0
Бенд	115 367	157 733	42 366	36,7

* Складено за: [15; 18].

Тепер проявляється дещо інша тенденція, адже урбанізаційні ареали простягнулися від Каліфорнії на південний схід (зокрема, новий урбанізований ареал – Сьєрра-Віста на території штату Арізона) та на північ (Валла-Валла на стику штатів Вашингтон й Орегон) (рис. 2). У центральних і гірських штатах з'явилися нові численні міські ареали (Гранд-Айленд на території штату Небраска та ін.), на противагу тому, що раніше вони концентрувалися, як правило, лише на Північному Сході, Приозер'ї та в Каліфорнії.

Рис. 2. Нові урбанізовані ареали на території США у 2010 р.

Ще однією ареальною формою системи розселення міського населення США є мегалополіси – обширні урбанізовані зони смугоподібної конфігурації, які утворюються в результаті фактичного зрощення багатьох сусідніх агломерацій різного рангу. Нині мегалополіси не є зоною суцільної міської забудови (вона займає лише близько 1/10 всієї території мегалополіса), тоді як останній простір займають котеджі, поля, ліси, транспортні шляхи, водоймища, вільні землі. Зазвичай такі урбанізовані смуги протягуються вздовж найважливіших транспортних магістралей і полімагістралей, або своєрідних економічних осей. У США ще у ХХ ст. сформувалися Північно-Східний (Босваш), Приозерний (Чипіттс) і Каліфорнійський (Сансан) мегалополіси, у яких нині проживає майже половина всього міського населення США.

Наукові прогнози вже досить давно почали виходити з того, що, по-перше, повинне статися розширення трьох названих мегалополісів і, по-друге, вірогідне формування нових в інших частинах країни. Тепер уже з повною упевненістю можна стверджувати, що такі прогнози виправдалися. Тому можливо виокремити ще один мегалополіс, який формується на сучасному етапі – Техаський (від Далласа–Форт-Уерта до Х'юстона) [8]. Крім цього, Північно-Східний мегалополіс значно просунувся в південному напрямі, Приозерний – у північно-східному, а Каліфорнійський – в північному й південному напрямках [2]. В основних межах почали формуватися ще три нових мегалополіси – на узбережжі Флориди, Мексиканської затоки та північно-західного Тихоокеанського узбережжя (штати Вашингтон й Орегон). Два мегалополіси (Босваш і Чипіттс) фактично вже стали міжнародними, оскільки вони розміщені в межах і США, і Канади.

Сучасний тип урбанізації в США – це вже не стільки швидкі темпи росту частки міського населення, скільки особливо інтенсивний розвиток процесів субурбанізації й утворення на цій основі нових просторових форм міського населення – міських агломерацій, мегалополісів. Можна стверджувати, що США повною мірою відчувають наслідки стихійної урбанізації й некерованого росту великих за чисельністю населення міст. Криза великих міст є закономірним наслідком загострення соціальних, класових, расових антагонізмів. Забруднення повітря й води в найбільших містах і міських агломераціях різко погіршує умови життя людей: відбувається погіршення умов використання територій, житлового фонду, інженерного облаштування територій, знецінювання нерухомої власності. Тому в розвитку процесів урбанізації в США можна виділити економічний, екологічний, соціальний і територіальний аспекти (останній виділений досить умовно, оскільки об'єднує всі попередні).

Економічний аспект полягає в тому, що якщо раніше концентрація промисловості давала додатковий ефект («ефект агломерації») через широкі можливості комбінування й кооперації, використання надконцентрації виробництва, то пізніше на передній план виступили негативні моменти: транспортний колапс міст, труднощі водопостачання, проблеми екології. У зв'язку з цим промисловість вимушена переміщуватися з великих міст у малі, а також у передмістя, її місце займають інші сфери: наука і науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР), фінансова, управлінська й ін.

Екологічні проблеми американських міст (особливо великих) полягають у тому, що вони концентрують усі види забруднення довкілля, роблячи прямий і непрямий вплив на величезні території (у країні непряма дія позначається на 35 % території) [9].

Соціальний аспект урбанізації є досить багатоплановим. Він виявляється в різких відмінностях якості життя в містах і периферійних районах країни, у соціальних контрастах усередині великих міст, особливо в районах-гетто (у Манхеттені середні доходи населення в 3–4 рази вищі, ніж в іншому районі Нью-Йорка – Бронксі).

Просторовий аспект урбанізації пов'язаний з усіма попередніми. «Розповзання» агломерацій означає поширення міського способу життя на великі території, а це, зі свого боку, призводить до загострення екологічних проблем, зростання транспортних потоків («агломерація й оточення»), витіснення на далеку периферію сільськогосподарських і рекреаційних зон тощо. Показовим фактом є те, що населення більшості центральних міст агломерацій зменшується, тоді як зростає населення в приміських зонах. Також проявляється тенденція до переміщення населення не тільки з центральних міст, а й із ближніх передмість у малі міста й сільську місцевість, де поселяється все більше міщан.

Отже, дослідження динаміки структури системи міського розселення США в останні два десятки років показує, що, незважаючи на свою масштабність, інертність та певні проблеми, котрі породжують процеси урбанізації, система міського розселення США зберігає високий рівень мобільності, здатність швидко реагувати на зміну і внутрішніх, і зовнішніх чинників, а також цілком використовувати можливості процесів урбанізації й глобалізації. Підтвердження цього – нинішнє успішне функціонування міських агломерацій, формування нових мегалополісів, а також у перспективі, незважаючи на розвиток передмість, центральні міста не будуть утрачати лідируючі позиції за кількістю населення, що проживає тут.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Аналіз сучасних тенденцій розвитку урбанізаційних процесів у США свідчить, що частка міського населення в країні постійно збільшується, проте зі спадаючими темпами. Однак більшості штатів відбувається зростання кількості міських жителів. Нині проявляється також тенденція до збільшення кількості міст-мільйонерів і середніх міст при зменшенні числа малих міст. На сучасному етапі відбувається сталий розвиток міських агломерацій та формування нових мегалополісів, зокрема на узбережжі Мексиканської затоки й в інших регіонах країни. Урбанізаційні процеси продовжують розвиватися всередину, набуваючи нових форм, серед яких найпоширенішою є субурбанізація, а також зростає значення урбанізаційних процесів у сільській місцевості. Перспективи подальших досліджень пов'язані з більш детальним просторовим аналізом поширення урбанізаційних процесів на проміжному адміністративному рівні (графства, тауншіпи) та виявлення нових тенденцій у розвитку міських поселень країни.

Список використаної літератури

1. Кулакова Н. Н. Урбанизация и иммигранты европейского происхождения в США: к проблеме эволюции этничности / Н. Н. Кулакова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://mesoamerica.narod.ru/Nonmeso/new_world_people5.html.
2. Максаковский В. П. Географическая картина мира. Кн. 2. Региональная характеристика мира / Максаковский В. П. – М. : Дрофа, 2008. – 1010 с.
3. Махновский Д. Е. Система расселения США на современном этапе развития / Д. Е. Махновский // Известия РГО. – 2006. – Т. 138. – Вып. 6. – С. 64–71.
4. Размещение населения. Урбанизация. Классовая структура и структура занятости населения в США [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://1doklad.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=378%3A2011-06-07-08-31-43&catid=7%3A2010-06-29-12-36-33&Itemid=9&limitstart=3.

5. Симагин Ю. А. Субурбанизация – закономерный этап развития процесса урбанизации / Ю. А. Симагин // География в школе. – 1998. – № 2. – С. 19–27.
6. Система розселення у США [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vseslova.com.ua/word/система_розселення.html.
7. Соединенные Штаты Америки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ru.world.info/Asia/United_States_of_America.
8. Фишмен Р. Новый американский город / Р. Фишмен // США : экономика, политика, идеология. – 1993. – № 2. – С. 72–78.
9. Харитонов В. М. Качество жизни в американском городе / В. М. Харитонов // Вестник МГУ. Сер. 5 : География. – 1995. – № 2. – С. 39–46.
10. Юрківський В. М. Регіональна економічна і соціальна географія. Зарубіжні країни : підручник / В. М. Юрківський. – 2-ге вид. – К. : Либідь, 2001. – 416 с.
11. Annual Estimates of the Population of Metropolitan and Micropolitan Statistical Areas : April 1, 2010 to July 1, 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.census.gov/popest/data/metro/totals/2011/>.
12. Euromonitor International from national statistics. Population by city [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.euromonitor.com>.
13. Growth in Urban Population Outpaces Rest of Nation : (Census Bureau Reports, March 26, 2012) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.census.gov/geo/www/ua/2010urbanruralclass.html>.
14. Incorporated Places by Population Size : (U.S. Census Bureau) [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.allcountries.org/uscensus/38_incorporated_places_by_population_size.html.
15. Population Distribution and Change : 2000 to 2010. 2010 Census Briefs [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.census.gov/prod/cen2010/briefs/c2010br-01.pdf>.
16. Urban and Rural Classification and Urban Area Criteria : (2010 Census) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.census.gov/geo/www/ua/2010urbanruralclass.html>.
17. Urban and Rural Population by State [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.census.gov/prod/cen2000/index.htm>.
18. U. S. Census Redistricting Data 2010 : (Public Law 94-171) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.census.gov/prod/cen2010/doc/pl94-171.pdf>.
19. World Urbanization Prospects : The 2007 Revision [Electronic resource]. – Mode of access : <http://demoscope.ru/weekly/2008/0345/biblio01.php>.

Адреса для листування:

43000, м. Луцьк, вул. Винниченка, 28, кімн. 4.

Статтю подано до редколегії
15.10.2012 р.

УДК 911.3:654(4–15)

І. П. Мандрик – кандидат географічних наук, доцент кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;
Д. М. Ольховик – студент VI курсу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Особенности развития новых видов зв'язку в странах Западной Европы

*Роботу виконано на кафедрі країнознавства
і міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки*

Дослідженню сучасну систему зв'язку країн Західної Європи. Виявлено чинники формування системи зв'язку в країнах регіону. Здійснено аналіз нових видів зв'язку, що розвиваються в цьому регіоні. Установлено основні проблеми розвитку галузі.

Ключові слова: зв'язок, види зв'язку, поштовий зв'язок, стільниковий зв'язок, супутниковий зв'язок, пейджинговий зв'язок, оператор мобільного зв'язку, електронний зв'язок.